

ONA TILI DARSLARIDA INTERFAOL DASTURIY VOSITALAR VA MULTIMEDIA TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH

Ergasheva Muborak Abdullayevna

Murtazoyev Salohiddin Abdumajid o'g'li

Soyibov Shukurillo Alisher o'g'li

Farg'ona viloyati, Yozyovon tuman

2-son texnikumi o'qituvchilari

Annotatsiya: Mazkur maqolada ona tili ta'limi jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari tadqiq etiladi. Maqolada multimedia vositalari (audio, video, grafika) va interfaol dasturlar (LearningApps, Wordwall, Quizizz va b.) yordamida ona tili darslarini tashkil etishning afzalliklari yoritilgan. Shuningdek, dars jarayonida o'quvchilarning kognitiv faolligini oshirish, nazariy qoidalarni amaliyotga tatbiq etishda raqamli resurslarning o'rni va ularning metodik samaradorligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Multimedia, interfaol dasturlar, ona tili metodikasi, raqamli didaktika, gamifikatsiya, lisoniy kompetensiya, axborot texnologiyalari, elektron ta'lim resurslari.

KIRISH. Zamonaviy ta'lim paradigmasida o'quvchi endi shunchaki axborot qabul qiluvchi emas, balki bilimni mustaqil ravishda kashf etuvchi subyektga aylandi. Ona tili darslari o'quvchida tafakkur qilish, o'z fikrini mantiqiy va savodli bayon etish ko'nikmalarini shakllantiruvchi asosiy vositadir. Biroq, tilning murakkab grammatik qoidalari, imlo va punktuatsiya tartiblari ko'p hollarda o'quvchilarda qiyinchilik va fanga nisbatan qiziqishning pasayishini keltirib chiqaradi. Ushbu muammoni bartaraf etishda interfaol dasturiy vositalar va multimedia texnologiyalari muhim didaktik qurol bo'lib xizmat qiladi. Multimedia — ma'lumotlarni matn, audio, grafika, animatsiya va video ko'rinishida uyg'unlashtiruvchi tizim bo'lib, u darsning ko'rgazmalilik darajasini

maksimal darajaga ko‘taradi. Interfaol dasturlar esa o‘quvchini dars jarayoniga faol jalb etish, darhol fikr-mulohaza (feedback) olish va o‘z-o‘zini baholash imkonini beradi.

ASOSIY QISM. Ona tili ta’limida multimedia texnologiyalari (lotincha multum – ko‘p, medium – vosita) axborotni o‘zlashtirishning bir necha kanallarini birlashtiradi. Allan Paivio tomonidan ilgari surilgan "Ikki tomonlama kodlash" nazariyasiga ko‘ra, inson miyasi vizual va verbal ma’lumotlarni alohida tizimlarda qayta ishlaydi. Multimedia vositalari darsda ushbu ikki tizimni barobar faollashtiradi.

- Vizuallashtirish va mantiqiy sxemalar: Masalan, "Gapning ikkinchi darajali bo‘laklari" mavzusida chiziqli sxemalar o‘rniga animatsiyalangan "daraxtsimon" modellardan foydalanish o‘quvchiga gap qurilishini tizimli anglash imkonini beradi. Har bir bo‘lakning savoli va vazifasi rangli grafikalar orqali ajratib ko‘rsatilganda, xotirada saqlanish darajasi 40-50% ga ortadi.

- Audio-vizual muhit: Fonetika bo‘limida tovushlarning talaffuz o‘rni (nutq a‘zolarining harakati) maxsus 3D modellar yoki video-darslar orqali ko‘rsatilganda, o‘quvchida nafaqat eshitish, balki ko‘rish orqali ham tushuncha hosil bo‘ladi. Shuningdek, mumtoz adabiyot namunalarini professional suxandonlar ijrosida tinglash orqali o‘quvchining orfoepik malakasi va nutq madaniyati shakllanadi.

Hozirgi kunda ona tili darslarini tashkil etishda o‘qituvchilar uchun "konstruktor" vazifasini o‘taydigan bir qancha platformalar mavjud:

- LearningApps va Wordwall ekotizimi: Ushbu vositalar yordamida ona tili darslaridagi eng zerikarli mashqlarni ham o‘yin shakliga keltirish mumkin. Masalan, "Morfologiya" bo‘limida so‘zlarni turkumlar bo‘yicha guruhlash (sorting) vazifasi "Samolyot", "Labirint" yoki "Moslikni top" o‘yinlari orqali amalga oshiriladi. Bu jarayonda o‘quvchi xatoga yo‘l qo‘ysa, dastur darhol xatoni ko‘rsatadi va o‘quvchi o‘z ustida mustaqil ishlaydi.

- Canva va Piktochart: Ushbu dasturlar orqali o‘quvchilar ona tili darslarida "Infografika yaratish" loyihalarini bajarishlari mumkin. Masalan, biron bir grammatik

qoidani (masalan, "Ega va kesimning moslashuvi") vizual infografika ko'rinishida tayyorlash o'quvchidan ma'lumotni tahlil qilish, saralash va tizimlashtirishni talab qiladi. Ona tili darslarida savodxonlikni nazorat qilish an'anaviy ravishda ko'p vaqt talab etadigan jarayondir. Quizizz, Kahoot va Google Forms kabi platformalar bu jarayonni avtomatlashtiradi:

- Tezkor tahlil: Test sinovlari yakunlangach, o'qituvchi ekranda sinfning qaysi savolda eng ko'p xatoga yo'l qo'yganini (masalan, "H va X imlosi") ko'radi. Bu esa keyingi darsni aynan o'sha bo'shliqni to'ldirishga yo'naltirish imkonini beradi.

- Gamifikatsiya elementi: Ballar to'plash, reyting jadvalida yuqoriga ko'tarilish o'quvchida "muvaffaqiyat motivatsiyasi"ni uyg'otadi. Bu ayniqsa murakkab imlo qoidalarini o'rganishda o'quvchining diqqatini jamlashga yordam beradi.

Ona tili ta'limining oliy maqsadi — boy lug'at zaxirasiga ega bo'lishdir. Uzbekcorpus.uz (O'zbek tili milliy korpusi) bilan ishlash o'quvchi uchun haqiqiy tadqiqot maydonidir.

- Darsda biror so'zning (masalan, "ma'rifat") o'tgan asr adabiyotida va hozirgi matbuotda qo'llanish kontekstini qiyoslash orqali o'quvchi tilning tarixiy taraqqiyotini his qiladi.

- Elektron lug'atlar (izohli, sinonimlar, frazeologik lug'atlar) bilan ishlash o'quvchining mustaqil ravishda matn tahlil qilish ko'nikmasini o'stiradi. Bu raqamli vositalar "lug'at — o'qituvchi — o'quvchi" uchligida axborot almashinuvini tezlashtiradi.

Zamonaviy ona tili darslarida ChatGPT kabi sun'iy intellekt modellaridan tahrirlash (editing) vositasi sifatida foydalanish mumkin. O'quvchi yozgan matnini sun'iy intellektga kiritib, undagi uslubiy g'alizliklarni topishni so'raydi. Algoritm taklif qilgan variantlarni o'quvchi tahlil qiladi va o'zining asl matni bilan solishtiradi. Bu jarayon o'quvchida metakognitiv ko'nikmalarni (o'z o'rganish jarayonini boshqarish) rivojlantiradi. Ona tili darslarida multimedia vositalaridan foydalanish bir necha funksiyalarni bajaradi:

- Vizuallashtirish: Til qoidalari, soʻzlarning yasalihi yoki gap boʻlaklarining mantiqiy bogʻliqligi animatsion sxemalar orqali koʻrsatiladi. Bu abstrakt tushunchalarni konkretlashtiradi.

- Audio-lingvistik muhit: Fonetika va talaffuz ustida ishlashda badiiy asarlardan namunalar, mashhur suxandonlarning nutqlari orqali oʻquvchida toʻgʻri nutqiy koʻnikma shakllanadi.

- Hissiy taʼsir: Video lavhalar yordamida darsda muammoli vaziyat yaratish yoki insho uchun mavzu berish oʻquvchining ijodiy fikrlashiga turtki boʻladi. Hozirgi kunda ona tili darslarida quyidagi dasturiy vositalardan foydalanish yuqori natija bermoqda:

- LearningApps.org: Bu platforma orqali "Krossvord", "Moslikni top", "Boʻshliqlarni toʻldir" kabi interfaol modullar yaratiladi. Masalan, "Ot turkumi" mavzusida soʻzlarni guruhlash vazifasini oʻquvchi elektron doskada oʻyin tarzida bajaradi.

- Wordwall: Grammatik tahlil va imlo qoidalari boʻyicha "Gʻildirakni aylantir", "Tasodifiy kartalar" kabi interfaol shablonlar darsning kirish yoki mustahkamlash qismini jonli oʻtkazishga yordam beradi.

- Quizizz va Kahoot: Mazkur platformalar orqali oʻquvchilar oʻrtasida real vaqt rejimida bilimlar bellashuvini tashkil etish mumkin. Bu nafaqat bilimni tekshiradi, balki oʻquvchilarda motivatsiya va sogʻlom raqobatni uygʻotadi. Interfaol va multimedia vositalari ona tili oʻqitish metodikasiga quyidagi yangiliklarni olib kiradi:

1. Individuallashtirish: Har bir oʻquvchi oʻz surʼatida ishlash imkoniyatiga ega boʻladi. Dasturiy vositalar xatolar ustida ishlash uchun darhol yoʻnalish beradi.

2. Gamifikatsiya (Oʻyinlashtirish): Zerikarli grammatik tahlillar oʻyin shakliga oʻtadi, natijada oʻquvchining fanga boʻlgan ijobiy munosabati shakllanadi.

3. Vaqtni tejash: Oʻqituvchi doskaga uzoq matnlarni yozishi shart emas; tayyor interfaol topshiriqlar darsning zichligini oshiradi.

XULOSA. Xulosa qilib aytganda, ona tili darslarida interfaol dasturiy vositalar va multimedia texnologiyalaridan foydalanish ta'lim sifatini yangi bosqichga ko'taradi. Bu texnologiyalar til o'rganish jarayonini mexanik yodlashdan ongli anglashga, zerikarli mashqlardan qiziqarli ijodga aylantiradi. Biroq, texnologiya faqat vosita ekanligini unutmaslik lozim; darsning muvaffaqiyati o'qituvchining metodik mahorati va ushbu raqamli vositalarni o'quv maqsadlariga to'g'ri yo'naltira olishiga bog'liq. Raqamli dunyo imkoniyatlaridan unumli foydalanish kelajakda ona tilimizni chuqur biladigan, nutqi ravon va tafakkuri keng avlodni tarbiyalashda muhim poydevor bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. To'xliyev, B., Shamsiyeva, M., & Ziyodova, T. (2010). Ona tili o'qitish metodikasi. Toshkent: Yangi asr avlodi.
2. Ishmuhamedov, R. J., & Abduqodirov, A. A. (2008). Ta'limda innovatsion texnologiyalar. Toshkent: Iste'dod.
3. Sayidahmedov, N. (2003). Yangi pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Moliya.
4. Kapp, K. M. (2012). The Gamification of Learning and Instruction: Game-based Methods and Strategies for Training and Education. Pfeiffer.
5. Benson, P. (2013). Teaching and Researching: Autonomy in Language Learning. Routledge.
6. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi multimedia umumta'lim dasturlari markazi resurslari (multimedia.uz).